

Trzy nowe stanowiska czarki austriackiej *Sarcoscypha austriaca* (O. Beck ex Sacc.) Boud. w Wielkopolsce – gatunku nowego dla Wielkopolski

MICHAŁ WÓJTOWSKI¹, BŁAŻEJ GIERCZYK², ANNA KUJAWA³

^{1,2} Wydział Chemii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
60-780 Poznań, ul. Grunwaldzka 6
e-mail: ¹ wojton@amu.edu.pl, ² hanuman@amu.edu.pl

³ Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN
Stacja Badawcza w Turwi
64-000 Kościan, Turew, ul. Szkolna 4
e-mail: ankujawa@man.poznan.pl

Grzyby z rodzaju czarka *Sarcoscypha*, głównie ze względu na swój intensywny, czerwony kolor, należą do najbardziej charakterystycznych workowców występujących w naszym kraju. Od 2004 roku podlegają ścisłej ochronie prawnej (Rozporządzenie 2004). W Polsce stwierdzono 4 gatunki czarek – szkarłatną *S. coccinea*, austriacką *S. austriaca* i zanotowaną tylko raz, ponad 100 lat temu *S. dolosa* (Chmiel 2006). Czwarty gatunek – czarka jurajska, *S. jurana* – został stwierdzony w 2002 roku w Krakowie (Wojewoda 2005). Do niedawna czarka austriacka nie była odróżniana od bliźniaczo podobnej czarki szkarłatnej (odróżnienie tych dwóch gatunków jest możliwe po analizie cech mikroskopowych), dlatego stanowiska czarki szkarłatnej znane z literatury, a nieudokumentowane suchymi okazami mogą w efekcie być również stanowiskami czarki austriackiej.

Czarka austriacka należy do klasy workowców (Ascomycetes), rzędu kustrzebkowców (Pezizales) i rodziny czarkowatych (Sarcoscyphaceae). Charakteryzuje się ona czarkowato-miseczkowatym apotecjum, za młodu pucharowatym, później bardziej rozpostartym, mniej lub bardziej kolistym, czasami nerkowatym. Apotecja osadzone na wyraźnym, białawym trzonku,

Ryc. 1. Apotecja czarki austriackiej znalezione na starym cmentarzu w Nowej Cerekwicy (24.III 2007 r., fot. M. Wójtowski).

Fig. 1. Scarlet Elfcup, *Sarcoscypha austriaca* apothecia found in the old Evangelical cemetery in Nowa Cerekwica (24 March 2007; photo by M. Wójtowski).

długim na 3–5 cm, o średnicy 0,3–0,4 cm. Hymenium jest żywo czerwone, jaskrawo szkarłatne, ceglasczerwone, błyszcząco gdy mokre, matowe, gładkie gdy suche. Zewnętrzna strona apotecjum różowawo-pomarańczowa, pokryta jasnymi włoskami i kosmkami, filcowata. Brzeg owocników długo zawinięty. Zarodniki $29\text{--}39 \times 9\text{--}11 \mu\text{m}$, eliptyczne, gładkie. W starszych apotecjach zarodniki workowe wytwarzają 1–4 konidioforów produkujących zarodniki konidialne, o wymiarach $12\text{--}16 (19) \times (4) 4,3\text{--}5,5 (6) \mu\text{m}$, z wieloma kroplami tłuszczowymi (Baral 2004). Czarka austriacka jest saprotrofem, rozkłada martwe drewno drzew liściastych, najczęściej wierzby *Salix* sp., olszy *Alnus* sp., klonów *Acer* sp., spotykana jest też na robinii *Robinia* sp. Rośnie w wilgotnych lasach, głównie łęgowych. Apotecja pojawiają się

wczesną wiosną tuż po roztopach, a także w bezśnieżne zimy (Narkiewicz 2005).

Chociaż czarka austriacka w niektórych regionach kraju występuje dość często i miejscami licznie (Kujawa 2005, Narkiewicz 2005, Rejestr gatunków chronionych i zagrożonych: www.bio-forum.pl/messages/7259/7259.html), na terenie obecnego województwa wielkopolskiego nie zanotowano do tychczas ani jednego jej stanowiska. W roku 2007 w okresie od 2.II do 24.III stwierdzono pierwsze w tym regionie 3 stanowiska czarki austriackiej:

1. Rezerwat „Śnieżycowy Jar” koło Starczanowa (52°36'36" N, 16°56'10" E), pow. poznański, woj. wielkopolskie, przykładce dla pieszych (ATPOL BC79); 4.II 2007 r. Stanowisko znajduje się w niewielkim lasku z udziałem buka zwyczajnego *Fagus sylvatica*, topoli białej *Populus alba*, grabu pospolitego *Carpinus betulus* oraz z nielicznymi krzewami jarzębu pospolitego *Sorbus aucuparia* i bzu czarnego *Sambucus nigra*. Grupa 7 apotecjów, na kawałku gałęzi niezidentyfikowanego drzewa liściastego (*leg.* Błażej Gierczyk; *det.* Anna Kujawa).

2. Dawne wyrobisko poźwirowe w miejscowości Borówiec k. Kórnik (52°16'39" N, 17°02'21" E), 500 m na południe w linii prostej od szosy Gądko-Kamionki, pow. poznański, woj. wielkopolskie (ATPOL BD19); 4.III 2007 r. Bardzo silnie zruderalizowane stanowisko, porośnięte głównie krzewami bzu czarnego, robinii akacjowej *Robinia pseudacacia*, oraz drzewami następujących gatunków: topola osika *Populus tremula*, sosna zwyczajna *Pinus sylvestris*, olsza czarna *Alnus glutinosa*. Grupa 7 apotecjów porastająca różne kawałki gałęzi niezidentyfikowanych drzew liściastych, w rozproszeniu (*leg.* Michał Wójtowski, Adrian Szymkiewicz, Błażej Gierczyk; *det.* Anna Kujawa).

3. Stary cmentarz ewangelicki w miejscowości Nowa Cerekwica (51°55'27" N, 17°19'57" E), pow. jarociński, woj. wielkopolskie (ATPOL CD51); 24.III 2007 r. Stanowisko zadrzewione, stwierdzono występowanie następujących gatunków: jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*, topola czarna *Populus nigra*, topola osika, lipa drobnolistna *Tilia cordata* oraz klon zwyczajny *Acer platanoides*. Kawałki gałęzi niezidentyfikowanych drzew liściastych. Grupa 17 apotecjów (*leg.* Błażej Gierczyk; *det.* Anna Kujawa) (ryc. 1).

Wszystkie opisane wyżej stanowiska czarki austriackiej są zagrożone. Stanowisko pierwsze, mimo iż położone w rezerwacie przyrody, jest tłumnie odwiedzane wczesną wiosną podczas kwitnienia śnieżycy wiosennej *Leucojum vernum*, która pokrywa wtedy białym kobiercem dno wąwozu, w którym mieści się rezerwat. Intensywnie czerwone apotecja czarki mogą przyciągać uwagę zwiedzających i być niszczone. Stanowisko drugie znajduje się przy wsi, intensywnie rozrastającej się w związku z procesem deglomeracji miasta Poznania. Miejsce już jest silnie zaśmiecone, a istnieje ryzyko dalszego jego zaśmiecania, zwłaszcza pozostającymi z budowy odpadami oraz gruzem, co w konsekwencji uniemożliwi utrzymanie się tam opisywanego gatunku grzyba. Na stanowisku trzecim istnieje niebezpieczeństwo związane z pracami porządkowo-remontowymi na terenie opuszczonego cmentarza oraz z zaśmiecaniem terenu odpadami pochodzącymi z czynnego cmentarza, znajdującego się w odległości kilku metrów od miejsca występowania czarki austriackiej.

SUMMARY

Wójtowski M., Gierczyk B., Kujawa A. Three new localities of Scarlet Elfcup *Sarcoscypha austriaca* (O. Beck ex Sacc.) Boud in the Wielkopolska (W Poland) – new species for this region

Chrońmy Przyrodę Ojczyzną **64** (2): 105–109.

Scarlet Elfcup is a rare species in Poland, from 2004 under strict law protection. Three new localities were found in Wielkopolskie voivodeship on February and March 2007: in the “Śnieżycowy Jar” reserve near Starczanowo (52°36’36” N, 16°56’10” E), in Borówiec (52°16’39” N, 17°02’21” E), and in Nowa Cerekwica (51°55’27” N, 17°19’57” E) near Jarocin. This species has not been reported from this region so far.

PIŚMIENNICTWO

Baral H.O. 2004. The European and N-American species of *Sarcoscypha*. Web publication: <http://www.gbif-mycology.de/HostedSites/Baral/Sarcoscypha.htm>.

- Chmiel M.A. 2006. Checklist of Polish larger Ascomycetes. W: Z. Mirek (red.), Biodiversity of Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- Kujawa A. 2005. Rejestr gatunków grzybów chronionych i zagrożonych – nowa forma gromadzenia danych mikologicznych pochodzących od amatorów. Podsumowanie roku 2005. Przegl. Przyr. 16(3–4): 17–52.
- Narkiewicz C. 2005. Grzyby chronione Dolnego Śląska. Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze. Jelenia Góra.
- Rozporządzenie 2004. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz. U. Nr 168 (2004), poz. 1765.
- Wojewoda W. 2005. Grzyby Krzemionek Podgórskich. W: Szczepańska M. i Pilecka E. (red.). Geologiczno-przyrodnicze rozpoznanie terenów pogórnich Krzemionek Podgórskich dla potrzeb ochrony ich wartości naukowo-dydaktycznych. Wydawnictwo Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków, 75–87, 127–130.